

ZNANSTVENO - KULTUROLOŠKI I TRADICIJSKI ASPEKT POTREBE FEDERALIZACIJE BiH

Sažetak: Polazeći od sadašnjeg stanja i položaja hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, objektivno se nameće pitanje kako riješiti i poboljšati to stanje, posebno u pogledu ravnopravnosti i suvereniteta. Krajnje je vrijeme da se hrvatski puk očituje o tome i kroz svoju političku krovnu organizaciju tj. HNS-Hrvatski narodni sabor definitivno kaže što želi i na koji način nudimo pošteno, pravedno, ustavno-pravno i logično rješenje. Pri tome treba istaknuti da smo zajedno stvarali ovu državu i da imamo pravo sudjelovati u njenom ustavno-pravnom ustrojstvu i predlagati rješenje koje će zadovoljiti sve i konačno ukloniti razne spekulacije i stavove pojedinih predstavnika bošnjačkog naroda. Ovo su temeljni razlozi i zadatci znanstveno-stručnog skupa koji se planira i koji treba da da odgovore na sva važnija pitanja. S obzirom da tema obuhvata širi aspekt pitanja pa treba očekivati i različite pristupe koji daju mogućnost teme i njen naziv. Osobno sam se odlučio na kraći osvrt na znanstveno-kulturni i tradicijski aspekt potrebe stvaranja novog ustroja koji bi osigurao pravičnost i održivost takve organizacije. Što se tiče znanstvenog aspekta tu će se naznačiti glavne institucije i njihove nositelje, kao i rezultati koji su se u širem vremenskom razdoblju povijesti desili i koji upućuju na istinu koju se ne može zanemarivati. Naši kulturološki događaji kroz povijesni osvrt daju mogućnost stvaranja vlastitog identiteta, bogatog opusa i poznatih nositelja kulture Hrvata u Bosni i Hercegovini. Uz kulturu svakako treba istaći tradiciju i sve njene oblike različitosti i bogatstva, vezani za hrvatski narod u čemu se očituju i pojedine različitosti koje ne umanjuju vrijednost i kulturu drugih naroda u BiH, zapravo zajednički čine bogatstvo ovoga podneblja, svaki na svoj način. To je stvarano kroz vrijeme koje se manifestiralo u raznim oblicima u čemu je značajnu ulogu odigrala i to i danas čini Katolička crkva. To se mora posebno istaći. Sve ovo skupa daje mogućnost vlastitog razmišljanja i potrebu uvažavanja činjenica, te opravdava današnje zahtjeve drugačijeg ustroja u okviru BiH, u kojoj bi Hrvati skupa sa drugima stvorili državu u kojoj bi bilo pravde, poštenog prilaza svim problemima koji pripadaju svakoj naciji. Bez odlaganja tražiti ni manje ni više nego što drugi narodi u BiH imaju. Ovaj prilog nema tendenciju detaljnijeg obrazlaganja pojedinih činjenica i događaja, jer su oni poznati, o čemu će konačno i drugi pisati. Moj osobni stav dakako podliježe objektivnoj kritici i polemici na bilo kojoj razini.

Ključne riječi: kultura, tradicija, ravnopravnost, pravičnost, održivost.

Podatci o autoru: akademik Jakov Pehar, profesor emeritus, Hrvatska Akademija za znanost i umjetnost u BiH, Mostar, BiH, hr.akademija.zu@tel.net.ba

SCIENTIFIC, CULTURAL AND TRADITIONAL ASPECT OF A NEED TO FEDERALIZE B&H

Abstract: Starting from the present state and position of the Croatian nation in Bosnia and Herzegovina, an objective question arises – how can we solve that state, especially regarding the equal status and sovereignty. It is high time Croatian people expressed themselves about this topic and said, through their political main organization ie Croatian National Assembly, what they wanted and in which way they offered a fair, honest, legal and logical solution. Hereby it should be emphasised that we have created this country together and that we have right to be a part of its constitutional and legal system. We have right to give suggestions that will satisfy all and finally erase different speculations and attitudes of some of the representatives of the Bosniak nation. These are the basic reasons and aims of the scientific and professional conference that is being planned and that should answer all important questions. Taking into account the fact that the topic encompasses a larger array of questions, we should also expect different approaches. Personally I have decided to write a shorter note on scientific, cultural and traditional aspect of a need to create a new system that would ensure fairness and sustainability of such organization. As regards the scientific aspect, main institutions and their representatives will be noted, as well as the results that have happened in the wider historical time span and that point to the truth that mustn't be neglected. Our cultural events in a historical review enable us to create our own identity. We, the Croats in Bosnia and Herzegovina, have a rich tradition and famous culture bearers. In addition to the culture, we should definitely emphasise the tradition and all its different forms and richness of the Croatian tradition. The tradition of the Croatian people encompasses some differences that do not reduce the value and culture of the other nations in B&H. Furthermore they actually create the richness of this region. That is creation through time that was shown in different shapes. The Catholic Church played an enormous role here and it still does. That has to be emphasised. All this together prompts us to individual thinking and justifies the requests of today for a different organization in B&H in which Croats would together with the others create a state that would have a fair approach to all the problems of the nations. We should immediately ask for what the other nations in B&H already have. This paper does not tend to explain to the detail some facts and events, as they are well known and the other authors will write about them. My personal attitude, of course, is a subject to objective criticism and can be discussed at any level.

Key words: culture, tradition, equal status, fairness, sustainability.

Author's note: academician Jakov Pehar, professor emeritus, Croatian Academy of Arts and Sciences in B&H, Mostar, BiH, hr.akademija.zu@tel.net.ba

1. Uvod

Vrijeme u kome živimo je ustvari hibrid nedovršenog rata koji nameće potrebu rješavanja nacionalnog pitanja hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini kao njen sastavni dio. Problem ravnopravnosti i identiteta manifestira se u sintagmi koja odgovara ideji „što nije postignuto u ratu, treba dobiti u miru“. Ta teza proizvodi niz problema koji traže odgovore i to je bila ideja vodilja da se organizira znanstveno-stručni skup koji bi problematizirao rješenje hrvatskog pitanja za europsku Bosnu i Hercegovinu. To je preozbiljan zadatak u vrlo složenoj situaciji u kojoj smo se našli. Međutim, to istina spada u političko-znanstvenu i stručnu materiju koju bi trebalo sagledati sa više aspekata, pa se to i očekuje od nas koji smo dužni priložiti svoje radove iz kojih će se, nadam se, moći izvući pravi zaključci i deklaracija koja bi poslužila kao osnovica za političke stavove najviših političkih organa koji predstavljaju naš narod.

Moj rad će dati kraće osvrt na znanstveno-stručni aspekt koji dotiče tematiku skupa, zatim kulturološki osvrt i tradicijsku i običajnu posebnost našeg naroda. Uz to sve dat će se kraći povijesni osvrt na samom početku, vodeći računa o tom da će to povjesničari široko obraditi i predstaviti. Za ovakav pristup korištena je obimna literatura i jako puno naslova, što je proizvelo kratke osvrtne sa isticanjem značajnijih podataka o događajima, osobama i institucijama koje su stvarali identitet hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini i time očitovali vjersku, nacionalnu i kulturološku raznolikost. To obvezuje znanstvene, kulturne i stručne institucije da se očituju i daju svoj kritički komentar u kojem će objektivno riječima biti tijesno, a mislima široko, posebno kad se razmišlja o pravednom i pravičnom ustroju države u kojoj se traži ni manje ni više nego što drugi narodi imaju. To bi u političkom žargonu značilo oživljavanje bosansko-hercegovačkog bratstva, kroz formu federalizacije, kao model koji sugerira međunarodna zajednica.

2. Povijesni osvrt

Povijest hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini je vremenski jako dugačka i bogata događajima. O tome su napisane brojne knjige, monografije i zapisi, tako da ovdje nema potrebe šire komentirati tu dionicu, s obzirom i na činjenicu da će to povjesničari detaljnije obraditi. Međutim, kad se tematizira problem rješavanja hrvatskog pitanja u Bosni i Hercegovini, moraju se taknuti najvažniji događaji i njihovi nositelji koji su stajali na braniku obrane hrvatskog naroda, njegovog identiteta i nacionalnosti koju se permanentno mnogi htjeli da zatru. Sjetimo se samo Austrougarske i njenih pokušaja da stvori bosansku naciju i time zatomi hrvatski identitet, ali nisu uspjeli tako da su i popisi izvedeni na vjerskoj, a ne na nacionalnoj osnovi. To tkivo hrvatskog roda čuvali su kneževi počev od Trpimira pa sve do Krešimira IV, zatim Stjepan Kosača, Nikola Zrinski i Krsto Frankopan, Ljudevit Gaj, Ivan Gundulić, Josip Stadler, Ivan Supek, naši nobelovci Ivo Andrić, Vladimir Prelog i Lavoslav Ružička, te mnogi drugi velikani hrvatske prošlosti. To je detaljno i potpunije prikazano u knjizi „Velikani hrvatske prošlosti“, M. Kekez, Zagreb 2013.

Naš usud bio je uvijek borba, a posebno u periodima Austrougarske monarhije, Osman-skog carstva i jugoslavenstva, što se može povijesno svrstati u tri europske struje: mu-

hamedanstvo, katolicizam i bizantstvo, dodajući tome hebrejce ili judizam iz Španije. Vitalnost i izdrživost, a jednako tako i prirodni kod inteligencije hrvatskog puka uspjeli su očuvati svoja obilježja i konačno stvoriti svoju državu i time potvrditi svoju narodnost u veoma teškim uvjetima raznolikosti u kojoj su se očitovale različite kulture i sasvim oprečne državničke misli. Popis iz 1991. godine ipak bilježi da u Bosni i Hercegovini od ukupno 4.327,033 stanovnika imamo 17,38% Hrvata-Katolika, 43,50% Muslimana i 31,20% Srba. Međutim demografske tranzicije, ekonomske i ratne, mijenjaju tu sliku i to danas predstavlja ozbiljan problem posebno sada preferiramo oživjeti bosansko-hercegovačko hrvatstvo naslonjeno na njegovu povijesnu ukorijenjenost, geografsku rasprostranjenost i kulturnu slojevitost. To će najbolje oslikati demografi čija je nazočnost predviđena na ovom skupu. Ovaj kratki osvrt je namjerno skraćen pod dojmom neposredne stvarnosti u trenutku kada nas objektivno pritišće potreba konkretnog predstavljanja sadašnjice i veliko pitanje kako dalje. Ovakav pristup, nadam se, opravdava pristup problemu rješenja hrvatskog pitanja u Bosni i Hercegovini, stavljajući torbu prošlosti na odgovarajuće mjesto koje omogućava njeno korištenje prema potrebi i mogućim izazovima. Jer država je politička zajednica koja nastaje dogovorom naroda koji u njoj žive i to je formula koja je davno utemeljena i u mnogim prostorima svijeta u praksi i provedena.

3. Znanstveno-istraživačka aktivnost poznatih hrvatskih znanstvenika

Kada se raspravlja o vrijednostima pojedinih istaknutih osoba u povijesti hrvatskog naroda, nameće se potreba i obveza spomenuti te osobe i njihov doprinos. Ogroman je broj hrvatskih velikana u oblasti znanosti i istraživačkog rada i ima veoma mnogo pisanih dokumenata o njihovoj ulozi i aktivnostima. To su prije svega Marko Marulić, Hanibal Lučić, Ruđer Bošković, Nikola Tesla, Vlaho Bukovac, Ivo Pilar, Ivan Meštrović, Ivan Generalić i niz drugih koji su bili ne samo znanstvenici, nego i veliki kulturni umovi. To je dobrim djelom prikazano u ediciji pod naslovom „Velikani hrvatske prošlosti“, H. Kekez, Zagreb 2013., o čemu je već kazano u prethodnom poglavlju.

Polazeći od osnovne ideje i tematike predviđenog skupa, ovdje su spomenuta samo neka imena čime se želi pokazati i dokazati duhovno bogatstvo našeg naroda. To je, dakako, izišlo već davno iz okvira naših prostora i postalo prepoznatljivo u cijelom svijetu, što je vidljivo iz povijesnih zapisa. Naša sadašnjica nam nudi velika dostignuća naših ljudi, posebno u medicinskim i tehničkim znanostima. U nekim oblastima smo i prvaci u svijetu i to se već znam i koristi u svjetskim relacijama, putem određenih standarda, medija i drugih suvremenih tehnologija. Pri tome ne treba zaboraviti i prehrambeno-tehnološki sektor gdje su postignuti visoki dometi i prepoznatljivost naših markiranih proizvoda koji prekrivaju svjetske tržnice i poznate trgovačke lance.

Sve je to produkt znanosti i dugogodišnjih istraživanja koji su našli svoju aplikaciju u praksi. Nije pretenciozno kazati da hrvatski čovjek posjeduje u korijenu inteligentni genetski kod koji se manifestira na više načina i praktično je dobio svoju potvrdu u našoj i svjetskoj praksi. Ovo područje zaslužuje šire objašnjenje i potvrdu argumenata koji putem znanstveno-istraživačkog rada otkriva posebnost i različitost u okviru proklamiranih postulata Europske unije koja je pokazala potrebu ravnopravnosti i objasnila pojam federalizacije kako sustava upravljanja različitostima.

Prema tome i znanost čini strateški značaj i pouzdan stup stanja i razvoja hrvatskog naroda kao ozbiljna društvena djelatnost kojom se, između ostalih, mjeri i pravo na ravnopravnost i

identitet, čime se isključuje osporavanje i iskrivljavanje povijesti jednog naroda. To je upravo zaštitni mehanizam koji proklamira samo istinu koja ne podliježe kompromisima i nema alternativu. Znanost je udarna energija i temelj napretka svakog društva. Ako to gledamo kroz današnju prizmu događanja, onda zasigurno ne možemo biti zadovoljni, posebno kad se nudi podatak da se kod nas za znanost izdvaja negdje oko 0,01%, što spada u najniže stope izdvajanja u Europi. Prošlost nas obvezuje da tome pridajemo daleko veći značaj i izdvajamo sredstva za znanost, čime bi neposredno potakli tijekom dosadašnjih postignuća, čime se ponosimo i s razlogom ističemo našu posebnost i u tom pogledu. To su najjači topovi koji trebaju neprekidno da pucaju na svoj način u vremenu i prostoru u kojem smo se našli. Jer, današnji svijet i način življenja u eri globalizacije i informatike traži obučene ljude koje treba osposobiti za sve suvremene izazove, potrebe i tržišne zahtjeve.

4. Kulturološki aspekt, njegov značaj i uloga

Kada se malo pažljivije sagleda kulturna povijest hrvatskog naroda onda treba biti pripravan za duži vremenski period da bi se iščitalo bogatstvo događaja, velikih stvaralaca, napisanih knjiga i zapisa koji čine narodno blago. Kulturološka uloga u životu i radu našeg naroda dala je poseban pečat i svrstala ga u vrh europskih prvaka. Od tada je poznata izreka koja se često u šaljivom žargonu kaže „čuvaj se hrvatske kulture, srpskog junaštva i bošnjačkog merhameta“. Dakako ovo treba shvatiti kao pošalicu u kojoj se krije i dobar dio istine koja, nadam se, ne vrijeda nikoga.

Današnje generacije zasigurno mogu biti ponosne na sve ono što smo naslijedili kao kulturno blago i ono što je stvoreno i stvara se danas, bez obzira na sve teškoće koje nas okružuju, a ponešto bi drugi htjeli sabotirati ili sebi pripisati. Ovaj aspekt obuhvata ogroman vremenski period koji je veoma teško obuhvatiti u ovakvoj temi. Stoga će se načelno kazati ono što je važno i ono što potvrđuje postojanost hrvatskog naroda koji se razlikuje kao plemenska skupina od drugih, imajući u vidu različite kulture i u krajnjoj liniji oprečne državne misli. Jer se, kroz kulturna događanja, tradicionalizam i narodne običaje najbolje manifestira nacionalni identitet.

Kulturni događaji, manifestacije svih oblika, zatim pisane riječi o kulturi, kada bi se posebno brojali trebalo bi osigurati nekoliko edicija sa neuobičajenim obujmom da bi se pokazalo bogatstvo naroda koji je u raznim periodima i teškim vremenima stvarao djela, pa sve do današnjih dana kada smo uspjeli i prvu hrvatsku enciklopediju u Bosni i Hercegovini uraditi. U njoj je veoma široko predstavljena kultura i njeni staratelji, nositelji i korisnici. Počevši od kulturnih društava, teatra i drugih institucija pa sve do športa i njegovih prvaka potvrđujemo narodnost i dokaze jednog naroda koji se našao na ovim prostorima i živi sa drugima u želji za ravnopravnošću koja mora biti institucionalna, makar je svaki od naroda u svojim nacionalnim identitetima očeličen u posljednjem ratu sa svojim religijskim komponentama kao tri samozadovoljna konfrontirana sustava. Dogovor o zajedništvu kao forma upravljanja sa jasnim različitostima postaje tehničko pitanje. To isključuje naboj nacionalizma i partikularizma, posebno bošnjačkih struktura, koji su opijeni brojčanom prednošću koja u kulturnom pogledu nema vrijednost, jer broj nije mjerilo za značaj i ulogu ljudskih djelatnosti koje se mjere rezultatom i istinom. Prema tome, kultura, njena uloga i značaj učvršćuju nazivlje hrvatskog naroda koji sa zaslugom i pravom traži svoje pravo mjesto u bilo kojoj društvenoj formi federalizacije, čime se osigurava rješenje hrvatskog pitanja u Bosni i Hercegovini. Jer, suvremeni kroatizam bosanskih Hrvata je realna činjenica i bilo kakvo ospora-

vanje od bilo koje strane, bošnjačke ili srpske je kontraproduktivno i sasvim je u sukobu sa istinom i stvara nepovjerenje koje je dobrim dijelom potrošeno. Treba jasno reći da Hrvati i Srbi neće prihvatiti Bosnu i Hercegovinu ukoliko se želi denacionalizirati. Hrvati kao nacija su jedan narod koji živi u dvije države, pa je pogrešan naziv i treba ga izbaciti iz uporabe, bosanski Hrvati koji čine integralno hrvatstvo.

5. Tradicija i običaji

Kada se razmišlja i piše o rješenju hrvatskog pitanja u Bosni i Hercegovini ne treba, pored ostalog, zanemariti tradicionalne događaje i običaje koje hrvatski narod prakticira i predstavlja kao sastavni način življenja. To su posebna obilježja jednog naroda koja se manifestiraju od pojedinaca do velikih društvenih okupljanja prigodom isticanja istaknutih osoba i datuma vezanih za ono što je narod prihvatio kao posebne vrijednosti. Radi toga tradiciju i običaje ne treba posmatrati kao neku vrstu robovanja, nego kao izraz poštovanja prema ljudima ili događajima koji su to stvarali ili proživljavali. Pri tome se javljaju mnogi religijski ili narodni običaji koji okupljaju narod koji su to prihvatili kroz povijest i to treba tako razumjeti kao posebnu različitost koja postoji u svakom narodu i po pravilu se to poštuje, više nego neke zakonske odredbe. Vjerska, nacionalna i kulturološka raznolikost je ustvari vezivno tkivo koje spaja i povezuje u zajednički interes. Sasvim je jasno da postoje tri europske povijesne struje, muhamedanstvo, katolicizam i bizantizam, plus hebrejci koji su došli iz Španjolske. Međutim, to se međusobno poštovalo i svatko je imao svoje obilježje, tradiciju i običaje. Lokalni izričaji i šaljive doskočice su karakteristični za područja kao i narode koji uglavnom u redovitom komuniciranju prakticiraju svoj narodni jezik, glazbu, kulturu, i kroz to se vide povijesni utjecaji različitih sila i događaja. U okviru toga tradicijske pjesme i napjevi jasno prepoznaju svu različitost i ljepotu koja se posebno izražava u određenim manifestacijama kod svih naroda, kao što su badnjak, derneci, mevludi, krsne slave i drugi neizostavni događaji uz razne igre i plesove. To je često vezano i za religijske obveze koje imaju svoje utemeljenje u crkvi, džamiji ili sinagogi, odnosno bibliji, kuranu i hagedi. Pored toga narodna nošnja obilježava narodnost koja je puna raznolikosti i do te mjere da je u nekim predjelima dosegla svoju umjetničku savršenost i prepoznatljivost. Tu treba dodati i gastronomsku raznolikost, da je i to gledano kroz prizmu tradicije i običaja, s puno specifičnih kombinacija i jako cijenjenih proizvoda, a neki od njih se cijene i na svjetskoj razini.

Dakle, tradicija i običaji našeg naroda utkani su način življenja i time izražavaju na direktan način hrvatsku narodnost koja se mora manifestirati kroz sva akta i time priznati u konkretnom primjeru našu dugovremenu postojanost u istoj ravni sa drugim narodima koji žive i rade na ovim prostorima. Nositelji ovih običaja i tradicije su uglavnom kulturna i zadružna društva i razni obrti. Danas se to vidi i u malim selima koja žele dati svoj doprinos i svoje učešće u očuvanju tradicije i običaja, čime se upravo garantira njihova budućnost. Treba još napomenuti izraženu patrijarhalnost kao znak obiteljske sklonosti, zatim radinost od malih nogu, gostoprimitstvo, otvorenost i genetski ugrađen način življenja kao suživot s drugima bez pretenzija za tuđe i bilo kakvim zlom. Empatija kao suosjećanje s drugima izražava se na više načina i ona je utemeljena kroz vjerski odgoj.

Na kraju se može konstatirati da tradicija i običaji u zajednici s kulturom jednog naroda ostaju kao trajne vrijednosti.

6. Crkva i njena uloga

Kada se pročitaju statistički podatci koji tretiraju određene konfesije, onda se zasigurno može ustvrditi da 90% hrvatskog naroda upražnjava konfesiju katoličanstva i to se proteže tijekom naše povijesti. Raspravljajući o problemu rješenja hrvatskog pitanja u Bosni i Hercegovini, Crkva je obvezna institucija koja ima svoje mjesto u razmatranju ovog pitanja. Njena uloga, dakako, je ogromna i to je vidljivo iz svih povijesnih dokumenata, stvarnosti i naše sadašnjosti koja se s razlogom oslanja na taj postojani i neuništivi stup hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, što je predmet najozbiljnijih rasprava na svim razinama. Suviše je malo prostora u kojem će se prezentirati ukratko njena uloga, jer to traži puno više vremena i pisanih stranica. Stoga ovaj kratki osvrt ograničen je na nekoliko važnih spomena iz čega se prepoznaje utjecaj na opstojnost naroda uz sve „scile i haribde“ koje je morala prolaziti pa sve do današnjih dana. To posebno važi da područje u kome su tzv. ujac i fratri očuvali postojanje hrvatskog bića i ta uloga nije bila nimalo lagana i jednostavna. Mudrost, vještina komuniciranja, ponašanje u vremenu i prostoru su ponekad i za velike znanstvene skupove i istraživanja. Treba se prisjetiti samo Fojnice, Kreševa, Kraljeve Sutjeske, Širokog Brijega, Čerigaja i drugih samostana po cijeloj Bosni i Hercegovini koji su u stvari bili i ostalo katoličke, odnosno hrvatske utvrde kao svjedoci vremena. U tome se posebno ističu fra Grga Martić, fra Didak Buntić, fra Matija Divković, fra Filip Lastrić, fra Anđelko Zvizdović, fra Ignacije Gavran, fra Frano Jukić, fra Leon Petrović i drugi koji su dali značajan doprinos opstojnosti hrvatskog naroda na prostoru Bosne i Hercegovine. Njihova uloga kao vjerskih poslanika direktno je utjecala na demografsko stanje našeg naroda koji je uvijek bio korak do iseljenja, služeći drugima za komad kruha. U okviru toga treba jasno reći da je njihova uloga pored kulturnog, vjerskog, znanstvenog, gospodarskog, jako izražena i u političkom životu naroda koji je uvijek morao da se bori i gine za svoj status, identitet i nacionalnost. Neki nesporazumi koji se danas javljaju u vjerskim krugovima pa sve do podjele na bosanske i hercegovačke vjerske dužnosnike moraju se prevazići. Postoji katolička vjera i jedan Bog kojemu se moramo pokloniti i u praksi potvrditi njegove zapovijedi, uvažavajući prostorne i običajne raznolikosti koje uklanjaju sve prepreke koje se u praksi javljaju. Bez obzira što Crkva po svojoj naravi i povijesnoj ulozi kao institucija je donekle konzervativna, koja ne trpi kompromise i česte promjene kao i još neke druge institucije (sudstvo, školstvo), što treba razumjeti i prihvatiti. Međutim, ostaje pozitivna korelacija između religije, religijske kulture i društva općenito. Što se tiče njene uloge u demografskom pogledu, treba razumjeti i raditi na način da je provjerena filologija u riječima „gdje bude Crkve biti će i naroda“. Općenito kad se piše i razmišlja o Crkvi, njenoj ulozi i prakticiranju ostaje kao osobna stvar koja se najbolje razumije u jednoj filozofskoj izreci „tko moli ništa ne gubi, tko ne moli ništa ne dobiva“. Prema tome, Crkva je univerzalna kategorija koja pripada svim narodima koji je prihvaćaju i imaju mogućnost da se opredjeljuju.

7. Mediji, stanje i potreba

Uloga medija na život i rad ljudi u bilo kojoj političkoj konstrukciji i društvenom uređenju jednog naroda je ogromna, neposredna i vrlo utjecajna. Uloga medija na život i rad ljudi u bilo kojoj političkoj konstrukciji i društvenom uređenju jednog naroda je ogromna, neposredna i vrlo utjecajna. To važi za pisane ili elektronske medije koji su u današnjem društvu veoma razvijeni, raznoliki i nezaobilazni kao svakodnevna informacija koja duhovno obožava život ljudskog bića. Tehnologija medijskog prostora i njegove tehnike toliko brzo na-

preduje i usavršava se da je to teško sve pratiti i koristiti razne oblike informiranja. Ustvari, mediji su ljudska potreba i oni se prirodno nameću i pripadaju svim sferama života i rada ljudi. Stoga se njihova uloga mora osigurati svim ljudskim skupinama, nacijama i državama, što podrazumijevaju svjetske i europske konvencije kao apsolutno pravo. Nama je ostala Naša-TV kao lokalna televizija i to trenutno možemo slušati na hrvatskom jeziku. Sadašnje stanje u medijskom prostoru pokriveno je uglavnom lošim izborom programa na BH-1, FTV i TVRS, tako da je tu potpuno još uvijek isključen TV-kanal na hrvatskom jeziku. Svi pokušaji do sada, da se realizira taj elektronski medij nisu uspjeli. Ostali kanali su privatni, njihovi programi su često ispod razine za običnog čovjeka sa previše reklama i mnoštvom serija. Posebno se ističu turske serije koje su uvrštene u programe koje gleda uglavnom jedan dio gledatelja sa poznatim svjetonazorom.

Što se tiče pisanih medija, mi danas imamo Večernji list i glasila vjerskih i kulturnih institucija. Od časopisa ističu se Motrišta u nakladi Matice hrvatske u Mostaru, Svijetlo riječi u Sarajevu, Crkva na kamenu u Mostaru i Kršni zavičaj na Humcu kod Ljubuškog.

Iz ovog pregleda vidljivo je da je javna komunikacija na maternjem-hrvatskom jeziku totalno isključena što se tiče elektronskih medija za koje se moramo izboriti. Jer, jezik i mediji bilo usmeni, pisani ili elektronski su identifikacijski broj jednog naroda kojem to pripada po svim svjetskim i europskim konvencijama. To uskraćeno pravo hrvatskom narodu sasvim prirodno stvara revolt i potrebu federalizacije koja bi u određenoj optimalnoj formi i sadržaju omogućila ostvarenje tog prava. Jezik i vlastiti elektronski mediji su udarna snaga i prava informacija iz svih oblasti života i rada ljudi koji bi to koristili. To je posebno važno za mladu generaciju koja treba da ima široki spektar informacija, a posebno informacija iz političkog, kulturnog, pa i sportskog života koje bi pružale mogućnost saznanja istine koja se često iskivljuje i nije vjerodostojna. Ovdje nam fali obrazovnog pristupa kroz predavanja, stručne, znanstvene skupove i druge manifestacije koje bi mladim ljudima odredile pravac koji bi ih na pravi način vodio u budućnost. Ovome treba dati odgovarajući značaj, jer se osjeća nedostatak saznanja u krucijalnim stvarima i to u stvari upućuje na način življenja, a posebno na njihov obiteljski odgoj, školu, religiju i društvo koji ga oblikuju kao osobu spremnu za izazove koji se u suvremenom svijetu događaju, nameću i određuju pravi odabir svjetonazora.

8. Umjesto zaključka

Tematske oblasti ovog znanstveno-stručnog skupa su po svojoj naravi raznovrsne, pa se radovi mogu realizirati u okviru zadanog naslova skupa koji preferira ozbiljan i konkretniji pristup. To daje mogućnost autorima radova da se opredijele za moguće oblasti koje idu u pravcu rješenja hrvatskog pitanja u europskoj Bosni i Hercegovini.

Polazeći od tog stanovišta ovaj rad sam usmjerio na vrlo važne oblasti koje potvrđuju da smo mi narod s bogatom poviješću, kulturom, tradicijom i običajima sa posebnostima, i da iz toga proistječu prava koja jednom narodu i pripadaju, posebno u višenacionalnim okolnostima kao što je slučaj u našoj stvarnosti, gdje imamo jako puno etničkih manjina i tri konstitutivna naroda. Da bi se potkrijepila ideja narodnosti Hrvata u Bosni i Hercegovini u ovom radu je komentirano u najkraćem obliku: povijesni osvrt, znanstveno-istraživački pogled, zatim kulturološki aspekt, tradicija i običaji, uloga crkve i konačno uloga medija. Iz izloženog materijala vidljivo je da su navedena poglavlja u najkraćem obliku predstavljena, s obzirom da će ostali referenti u ovim nekim oblastima dublje promotriti stvari pa se može

desiti preklapanje ili ponavljanje iste materije. Međutim, ono što treba naglasiti jeste činjenica da nas naslov znanstveno-stručnog skupa i tematika koja je predviđena obvezuje da se što konkretnije iznesu stvari o krucijalnom pitanju hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, njegovih prava i položaja. U tom kontekstu smatram da se prije svega treba osigurati potpuna institucionalna ravnopravnost, konstitutivnost, kao što to važi i za ostala dva naroda na istoj razini, i to izraziti kroz potrebu federalizacije kao društvene forme koja u stvari znači upravljanje različitostima naroda koji ovdje stoljećima žive. Ovo treba smatrati kao podlogu za jedinu realnu opciju društvenog uređenja. Konačno, Bosna i Hercegovina ima smisla samo ako će u njoj svoj identitet moći prakticirati Srbi, Bošnjaci i Hrvati podjednako kao pravedno i prirodno pravo. Na taj način je moguće očuvati nacionalni, kulturni i jezični identitet. Sve drugo su potrošene povijesne mogućnosti, ostaje samo pravičan dogovor koji u konačnici treba da predstavlja tehničko pitanje. Jer, suvremeni kroatizam Hrvata je realna politička činjenica i to osporavanje s bilo koje strane je kontraproduktivno i stvara sukobe s istinom, čime se proizvodi nepovjerenje. Na kraju da završim jednom latinskom izrekom „Uzmi što je tvoje, a drugome daj njegovo“ – „Accipe quod tuum, alterique da suum“.

Literatura

- [1] Matoš, A. G.: Zapisi, Zagreb, 1908.
- [2] Džaja, S., Konfesionalnost i nacionalnost BiH
- [3] Ančić, M., Tko je pogriješio u Bosni
- [4] Gavran, I., Suputnici bosanske povijesti, Sarajevo, 2007.
- [5] Cvitković, I., Sociološki pogledi na naciju i religiju, Sarajevo, 2007.
- [6] Lovrenović, I., Bosanski Hrvati, Sarajevo, 2010.
- [7] Tomić, Z., Politički odnosi s javnošću, Sarajevo, 2017.
- [8] Kuzmanović, R., Besjede, prilog afirmaciji nauke i umjetnosti, Banja Luka, 2016.
- [9] Tadić, M., Ustavnopravni položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2016.
- [10] Stojčević, D. i Romac, A., Latinska pravna pravila, izreke i definicije, Beograd, 1971.
- [11] Grupa autora, Hrvatska enciklopedija Bosne i Hercegovine, Mostar, 2015., svezak II

